

Juryverslag Gouden Poëziemedaille 2020

Door Jan Van Coillie

Wat moet je doen als je het juryverslag moet voorlezen van de Gouden Poëziemedaille? Ik neem de adviezen ter harte die Edward van de Vendel geeft om een boekbespreking te houden:

Hoi.

Mijn naam is ... < - zeg hier jouw naam.

En de bundels die genomineerd zijn zijn deze < - laat de boeken aan de klas zien.

Ze heten

Zo kreeg Midas ezelsoren

Laat een boodschap achter in het zand

Wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt

Hee daar mijn twee voeten

Uit elkaar

En ik raad niemand aan om ze te lezen,

Want ze zijn raar.

Zeg nou zelf: de titels alleen al?

Als je nog een beetje kind in je hebt, dan wil je meteen die bundels wél lezen, precies omdat ze raar zijn en omdat je wel eens wil weten hoe Midas ezelsoren kreeg, wat die boodschap in het zand inhoudt, wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt, waarom je 'hee daar' tegen je twee voeten zou zeggen en wat 'uit elkaar' betekent.

In het juryverslag van de vorige editie uit 2018 deden we een oproep voor 'meer lef en experiment'. Al blijft het zo dat er voor de jongste kinderen weinig verrassends verscheen in 2018 en 2019, in de poëzie voor kinderen vanaf pakweg acht jaar ontbrak het allerminst aan lef en experiment. Hoopvol is ook dat het aantal ingezonden bundels sterk is toegenomen: van 21 in de vorige editie naar 34 nu. Nog fantastischer is de stijging van het aantal kinderen dat deelneemt aan de selectie van de poëziesterren. Bij de eerste editie waren er dat een goede 2000, twee jaar terug waren er dat bijna 32.000 en nu meer dan 80.000. Het bewijst hoe poëzie op school leeft.

Uit de 34 inzendingen kon de jury er maximaal 5 nomineren. Daardoor haalden enkele originele bundels de shortlist net niet, bundels die evenzeer getuigen van lef en experiment. Dat was het geval voor *Ze gaan er met je neus van door* van Ted van Lieshout en *Vogelzwemvliegvis* van Kasper Peters, die voor de jury wel een bijzondere vermelding verdienen.

Als er drie rode draden door de vijf genomineerde bundels lopen, dan zijn dat originaliteit, humor en een aantrekkelijke vormgeving. Dat blijkt meteen uit de eerste genomineerde: ***Zo kreeg Midas ezelsoren*** van Maria van Donkelaar, met prenten van Sylvia Weve. Van Donkelaar zet de mooiste metamorfosen van Ovidius op rijm in een Nederlandse bewerking die ze opnieuw laat schitteren voor jonge én oudere lezers van vandaag. Ze brengt de klassieke verhalen over Narcissus, Icarus en koning Midas niet alleen weer tot leven, ze maakt ze ook 'hip' door de oude mythen te injecteren met

jongerentaal en gewaagde rijmen als ‘paniek’ en ‘irritante freak’. In ritmische strofen neemt ze haar lezers op sleeptouw langs verrassende en amusante versregels als de volgende:

*Dus je snapt
dat elke jongen
watertandde
bij 't idee
om met haar te mogen trouwen.
Atalanta
zei: "No way!"*

Niet alleen de speelse teksten, maar ook de expressieve prenten van Sylvia Weve blazen de mythologische figuren nieuw leven in. Samen vormen ze een wervelend tweespan.

Bibi Dumon Tak bouwde al een stevige reputatie op als auteur die wetenschap op een boeiende manier als literatuur weet te verpakken. In ***Laat een boodschap achter in het zand*** brengt zij de informatie voor het eerst op poëtische wijze en dat doet ze met verve. Door de poëtische vorm geeft zij de informatie een verrassende draai. De dieren waarover zij schrijft, van de giraf over de okapi tot de blauwe gnoe, zijn op zichzelf al bijzonder, maar ze worden nog bijzonderder door het oog van de dichter. Zij laat je de dieren anders zien met verrassende beelden en intrigerende vragen zoals in ‘De Giraf’:

*Dag wandelende uitkijktoren in je pyjama van blokjes hout.
Kun jij ooit verdwalen?
Heb je het nooit koud?
Hoe is het vlak onder de wolken?*

Soms roept zij met klank en ritme tijd en ruimte op, zoals in het gedicht over ‘De daeodon (spreek uit dejodon):

*Toen de aarde nog helemaal van de aarde was,
van de lucht, de velden, de wateren, de wind.
Toen de aarde nog volledig wild was,
nog nooit een geit,
een koe, een varken had gezien.
Toen de tijd nog geen wijzers had
en de dagen geen naam,
liep er een beest op aarde rond
waar je haren recht van overeind gaan staan.*

Origineel is ook dat Dumon Tak heel verschillende tekstgenres gebruikt om de mix van informatie en poëzie vorm te geven, van een klachtenmail over een radio-interview en een in memoriam tot een spreekbeurt.

Ook in deze bundel verdienen vormgeving en illustraties een bijzondere vermelding. De illustraties van Annemarie van Haeringen zetten telkens het bijzondere van de dieren in de verf, waardoor je ze niet licht vergeet. De kaft alleen al is een verrassend origineel meesterwerkje.

Wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt. De titel maakt meteen nieuwsgierig. Je verwacht humor en die krijg je ook, maar helemaal niet zoals je verwacht. Alle gedichten in de bundel beginnen met dezelfde woorden: 'Wat je moet doen als'. Maar de adviezen die Edward van de Vendel geeft, zijn altijd compleet verrassend, vaak absurd maar tegelijk met een twist die je aan het denken zet of gevoelens aanspreekt. Als je geen lievelingsdier hebt, krijg je de raad 'nu meteen op Youtube' te gaan zoeken naar de poedoe en andere bijzondere dieren. En geef vooral de hoop niet op, want

*Ooit word je
door troostende pootjes omarmd.
Ooit komt er eentje
op jou af gesprint
en dan ben je het,
eindelijk.
Lievalingskind.*

Telkens weer bieden de gedichten je een andere kijk op de dingen. En ze doen dat dartelend met taal. De opsomming van lievelingsdieren is pure klankpoëzie. En wat een speels neologisme is 'kriebelliefdesbrief'. Ook Van de Vendels beeldspraak is hoogst origineel. In 'Wat je moet doen als je midden in de nacht moet plassen en het is koud en je voeten bevroren' werkt hij een vergelijking uit, waarbij voeten dappere ridders worden, aangestuurd door de 'grote Hersenkoning'. Dat zorgt voor een leuk eindrijm: 'Of/ wat ik eigenlijk bedoel:/ KEN JIJ EEN ZALIGER GEVOEL/ dan weer warm te worden in bed/ na een toernooi/ op het toilet.' In het gevoelige 'Wat je moet doen als je opa steeds meer vergeet' stelt het kind zich voor dat er een gummend hondje in opa's hoofd zit. In 'Wat je moet doen als je je zorgen maakt over je beste vriend of vriendin' verpersoonlijkt Van de Vendel de vriendschap: 'Misschien heeft onze vriendschap / griep./ Misschien is onze vriendschap / verkouden.' Hierdoor ga je als lezer op een andere, intensere manier kijken naar vriendschap en de vragen die die kan oproepen.

Elk gedicht wordt vergezeld van een illustratie van Martijn Vander Linden in heel verschillende technieken en stijlen. Zijn interpretaties zijn telkens passend én verrassend: speels bij de absurde verzen, gevoelig bij de intieme.

Hee daar mijn twee voeten is Joke van Leeuwen ten voeten uit: lichtvoetig en tegelijk met beide voeten stevig op de grond en dat in een unieke verstrengeling van woord en beeld. De jury werd vooral gecharmeerd door de grote variatie in de bundel, zowel wat de inhoud als wat de toon betreft. Een van de juryleden typeerde de bundel als een boekje vol 'speelse, ernstige, fantasierijke, knotsgekke, soms verrassend gevoelige en hartverwarmende gedichten'. Veel gedichten zijn bedrieglijk eenvoudig: onder de luchtige bovenlaag steekt een diepere laag van emoties, maatschappijkritiek of filosofische gedachten. Nooit onderschat ze daarbij haar lezers, ze prikkelt hen integendeel om de diepere lagen te ontdekken. In 'Bitterkoekjes' bijvoorbeeld moet je de titel zelf verbinden met het gedicht om de achterliggende gevoelens te begrijpen. In 'Nou kijk', speelt ze met

clichés waarmee mensen mekaar het zwijgen opleggen, bevelen of verwijten, van 'weet ik zeker' tot 'ik sla je op je smoel'.

'Mislukte poging om iemand niet op z'n telefoontje te laten kijken' roept op een hoogst originele manier vragen op bij al die 'mensen die niet naar boven kijken'. 'Te zijn' vertrekt van de diep filosofische vraag van de ik of ze wel echt bestaat. Via een knipoog naar Shakespeare en de absurde reactie van een doodgeslagen honingbij belandt het gedicht bij het zowel lieve als praktische antwoord van de moeder:

*Ik vroeg het haar. Mijn moeder zei:
Jij bent geheel in leven
gelukkig maar, lief kind van mij
en dek de tafel even.*

Ook Van Leeuwen speelt niet alleen met de verwachtingen van de lezer, maar ook met de taal. Van Aardrijkskunde valt niets te snappen, want 'De Noordzee ligt in het westen/ de Zwarte Zee is niet zwart/ en het Nauw van Calais is wijd genoeg.' Wie op de vraag 'Wat is je lievelingskleur' antwoordt 'Eh ... misschien blauw.' krijgt een woordenlawine over zich heen: 'Wat is misschienblauw voor soort blauw?// Mooie-stenenblauw?/ Dooie-tenenblauw?/ Staalblauw?/ Vaalblauw?/ Pracht-en-pronk-en-praalblauw?'

Bette Westera en Sylvia Weve vormen een gouden duo: ze wonnen al twee Gouden Poëziemedailles, naast verschillende andere prijzen. Na *Doodgewoon* en *Was de aarde vroeger plat?* kiezen ze met **Uit elkaar** opnieuw voor een thema dat niet voor de hand ligt in de kinderpoëzie: echtscheiding. Westera belicht het onderwerp vanuit heel verschillende invalshoeken, waardoor je als lezer de kans krijgt je eigen kijk erop te nuanceren of te relativeren. Hierbij verwoordt ze ook een heel scala aan gevoelens, van verliefdheid over schuld, twijfel, verdriet en woede tot opluchting.

Twee papa pinguïns die een kleintje adopteren, je vader die zoent met de juf, de voor- en nadelen van twee vaders, vier oma's of vijf opa's, de halfbroer die de grote broer blijkt die je al zolang wou of het zielige geruzie tussen ouders: alles komt aan bod op een manier die de jonge lezer ernstig neemt, hoe luchtig de toon ook is.

Die luchtige toon wordt mee bewerkstelligd door de rijmende, metrische versvorm, waaruit eens te meer Westera's vakmanschap blijkt. Luister maar naar de volgende regels, waarin het verrassende rijm het cliché van de boze stiefmoeder onderuit haalt: 'In sprookjes zijn stiefmoeders loeders./ Maar wij hebben aardige moeders.' Beklijvend is het gedicht 'Vader', waarin het kind opsomt hoe hij zijn vader mist in alles wat van hem in huis verdwenen is, van de mountainbike in de schuur over de Axe op de rand van het bad tot 'Een kale plank in onze boekenkast./ Zijn telefoon niet langer aan de lader./ Zijn naam op de kalender doorgekrast./ Dat is er thuis nog over van mijn vader.'

In haar expressieve illustraties slaagt Sylvia Weve er schitterend in om de hele waaier van gevoelens uit te drukken. De originele vormgeving waarbij tekeningen en tekst vaak over meerdere pagina's doorlopen, zorgt voor een eigen dynamiek. Gedichten en tekeningen vormen zo een 'spannend' geheel dat de lezer uitnodigt om na te denken, te gniffelen, te relativeren of te schaterlachen of nog om verwarde of verborgen gevoelens een plaatsje te geven.

Wie van deze vijf prachtige poëziebundels kaapt nu de Gouden Poëziemedaille 2020 weg?

Oude mythen brengt de winnaar niet tot leven, maar wel de tijd toen opa tien was of de dingen in oma's kamer. Hij heeft het niet over de giraf of de tapir, maar wel over de poedoe, de olifantspitsmuis en de jamaicavruchtenvampier, waarvan de namen alleen al poëzie zijn. De schoenen op het strand zeggen weliswaar niet 'He daar mijn twee voeten', maar wat ze oproepen is minstens even verrassend: 'ze staan maar een beetje/ hijgend te zwijgen,/ begrijpen niet waarom ze/ straf moeten krijgen - / jij stopte je sokken/ als prop in hun mond.' Over echtscheiding gaat de bekroonde bundel al evenmin, maar je komt wel op een hoogst verrassende manier te weten wat je moet doen als je verliefd bent of als je moeder huilt. Lichtvoetigheid en diepe emotie, experiment en vakmanschap, herkenbaarheid en verrassing: **Wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt** van Edward van de Vendel heeft het allemaal. Dat maakt de bundel tot een waardige winnaar van de Gouden Poëziemedaille 2020.

Jan Van Coillie (juryvoorzitter)

Kathleen Meersseman

Marina Waterschoot

Kay Lambrechts

Bieke Verlinden